

OMONIMIA ȘI ETIMOLOGIA POPULARĂ

de

Florina-Maria BĂCILĂ

În orice limbă naturală, *analogia* este unul dintre cei mai importanți factori coercitivi, expresie a tendinței de simplificare și de economie. În lexicologie, analogia ia, uneori, forma *etimologiei populare*, un cuvânt fiind asimilat altuia, asemănător ca expresie (paronim), cu care este apoi înlocuit. Din nevoia de a adapta termenii mai puțin cunoscuți la posibilitățile de pronunțare și la tiparele gramaticale românești, are loc o nivelare totală a învelișului sonor, iar cele două *paronime* (cum erau inițial) devin *omonime*. Sub influența cuvântului mai vechi, transformarea fonetică a aceluia mai nou merge deci până la identitatea totală a formei lor. Evident, ele trebuie să fie asemănătoare din punct de vedere fonetic pentru ca, în final, să se confunde: „Adesea cuvintele împrumutate sunt legate întâmplător de cele vechi și modificate după acestea din cauză că seamănă cu ele ca formă ori ca sens. Acestui mecanism i s-a spus «etimologie populară», cu o formulă nu prea fericită, fiindcă despre etimologie în accepția de căutare a originii nu poate fi vorba, iar «populară» ea nu este decât pentru că nu se întemeiază pe cuvântul originar, respectiv pe etimonul valabil. E, în realitate, o *contaminare* [subl. aut.], influențarea unei forme mai puțin cunoscute de unii vorbitori de ceea ce seamănă cu ea și ei știu mai bine. Desigur, din operația mentală a comparației nu lipsește analiza determinată de punerea în relație a felului în care oamenii gândesc asupra formării de cuvinte noi în limba lor și termenul nou, dar nu destul de bine cunoscut de ei. Exemplele sunt numeroase în toate limbile, multe foarte importante, fiindcă permit să se observe rețeaua asociativă care duce la gruparea cuvintelor în vocabular.”¹

Așa cum se știe, *etimologia* este „știința care urmărește și explică dezvoltarea cuvintelor de la formele și înțelesurile lor cele mai vechi până

---

¹ Ion Coteanu, Marius Sala, *Etimologia și limba română. Principii – probleme*, București, Editura Academiei, 1987, p. 88-89; vezi și Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, colecția Etymologica, 1999, p. 68.

la formele și înțelesurile lor actuale sau până la cele dintr-o anumită perioadă a unei limbi ori a unui grup de limbi.”² Vizând ambele laturi, expresia și conținutul, în devenirea lor istorică, ea reprezintă ramura lexicologiei care se ocupă cu studiul originii și al evoluției lexemelor, sub aspectul formei și al sensurilor lor (cf. gr. *etymon* „semnificație adevărată, de bază a cuvântului” și *logos* „cuvânt, noțiune, învățătură”). A găsi etimologia unui cuvânt înseamnă a-i determina originea, precum și raporturile sale de înrudire cu altele (din aceeași limbă sau nu), adică a demonstra, cu argumente științifice exacte, că între acesta și altul, atestat sau reconstituit, numit *etimon*, există relații privind învelișul sonor și semnificația³.

Dimpotrivă, *etimologia populară*, manifestată în stare latentă (pasivă) ori activă, este o încercare a vorbitorilor de „a-și explica” termenii mai puțin cunoscuți, prin apropierea lor de modelul altora, obișnuiți în vorbire, cu care se aseamănă fie prin înțeles, fie, mai ales, ca expresie. Astfel, forma unui cuvânt se modifică prin analogie cu a altuia, mai des întrebuintat, cu familie mai bogată etc., care îl influențează, îl atrage pe acela izolat în limbă, întrucât vorbitorul „descoperă” între ele afinități inexistente în realitate. Etimologia populară duce la identificarea totală a două cuvinte: uzul consacră adesea asemenea „deformări”, iar fostele „confuzii” devin norme ale limbii literare⁴.

Fenomenul are caracter exclusiv sincron (arată cum funcționează cuvintele în momentul interpretării lor), spre deosebire de etimologia științifică, în care cercetarea istorică este obligatorie, și se referă, de regulă, la termenii rari, învechiți sau noi, obscuri din punctul de vedere al motivării, cu sensuri neclare sau cu forme neobișnuite, în general insuficient cunoscuți sau susceptibili de a fi interpretați prin falsă asociație

² Ion Coteanu, Marius Sala, *op. cit.*, p. 13.

³ Pentru a fi un demers cu adevărat științific, stabilirea sau găsirea etimonului trebuie să țină seama de anumite principii, pentru care vezi Liviu Groza, *Elemente de lexicologie*, București, Humanitas Educațional, colecția Repere, 2004, p. 78-81.

⁴ Vezi și observația lui Carmen Vlad, *Limba română contemporană. Lexicologie*, Cluj, 1974 (litografiat), p. 95-96: „[...] ca și în celelalte compartimente ale limbii, o greșeală în lexic se poate generaliza treptat, devenind astfel normă. Paronimia, prin confuzia termenilor asemănători [căci ea presupune cuvinte cu complexe sonore *asemănătoare* și cu sensuri diferite – n.n. F.-M.B.], a dat naștere unor omonime în momentul în care un cuvânt din cele două asemănătoare s-a folosit pentru ambele semnificații, generalizându-se la toți vorbitorii”. Este vorba, desigur, despre omonime care au atins sistemul limbii, nu despre multitudinea cazurilor de confuzii paronimice de tipul: *compliment* pentru *complement*, *evolua* pentru *evalua*, *rază* pentru *razie* etc., fără nicio perspectivă de generalizare – vezi Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, în LR, XVI (1967), nr. 3, p. 245; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București, Editura Științifică, 1968, p. 219-220.

etimologică. S-ar putea crede că el ar fi specific limbii populare⁵, însă, pe lângă lexeme din fondul vechi al limbii, sunt afectate și altele care nu se folosesc în acest registru. Este adevărat că, îndeosebi în limba vorbită, cuvintele își modifică parțial forma sau pot fi substituie în totalitate, astfel încât să devină „inteligibile”, dar împrumuturile neologice, având un aspect fonetic oarecum deosebit de acela al termenilor uzuali, sunt, de obicei, cele mai expuse etimologiei populare⁶. *Correspondențelor fonetice*

⁵ Vezi observația lui Th. Hristea (în *Tipuri de etimologie populară*, p. 237), care afirmă că însăși sintagma *etimologie populară* este echivocă, „întrucât creează impresia că fenomenul pe care îl denumește acționează numai în limba populară și că încetează de a se manifesta la un anumit nivel de cultură. În realitate, în măsura în care izvorăște din aspirația către ordine, claritate și motivare a semnului lingvistic, etimologia populară se poate manifesta în limba oricărui subiect vorbitor, nu numai a oamenilor simpli (sau «din popor»)”.

⁶ Vezi Iorgu Iordan, *Cronica filologică. Etimologia populară*, în „Viața românească”, XV (1923), nr. 7, p. 119-120. Iată câteva definiții ale fenomenului în lucrările de specialitate: Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Dicționar de termeni lingvistici*, București, Editura Teora, 1998, p. 134, s.v. *etimologie: etimologie populară (atracție paronimică)* înseamnă „modificare a formei unui cuvânt (de obicei recent intrat în limbă) sub influența altui cuvânt mai cunoscut, cu care se aseamănă ca formă și de la care s-ar putea crede că derivă.”; Cristina Călărașu, în Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997, p. 191, s.v. *etimologie: „Sintagma etimologie populară denumește fenomenul prin care subiectul vorbitor, bazându-se pe o serie de asemănări sau asocieri superficiale, alături în mod spontan o formă lexicală (cuvânt) de o alta față de care nu este direct legată genetic”*; Francisc Király, *Etimologia. Etimologii. Curs special de Etimologia limbii române*, Tipografia Universității din Timișoara, 1988, p. 38: „Etimologiile populare sunt rezultatul unor false asociații etimologice, al unui proces inconștient de motivare retroactivă a formei cuvântului prin confecționarea «după impresie» a unei forme interne etc. Detectarea unei forme interne însă nici în etimologia științifică nu înseamnă neapărat și fixarea etimologiei, cu atât mai mult cu cât unele cuvinte pot sugera mai multe forme interne.”; Marius Sala, în idem (coord.), *Enciclopedia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 204, s.v. *etimologie populară*: este vorba de „un fenomen prin care un vorbitor, bazându-se pe diverse asemănări formale, alături un cuvânt de altul cu care nu are nicio legătură genetică.”; MDA, s.v. *etimologie: etimologia populară* are în vedere o „modificare a formei unui cuvânt mai puțin cunoscut (recent intrat în limbă) prin apropierea acestuia de alte cuvinte, mai cunoscute și asemănătoare ca formă și uneori ca sens.” (o definiție similară apare în DEX, s.v. *etimologie*); Ion Toma, *Limba română contemporană. Fonetica – fonologie, lexicologie*, București, Editura Fundației România de Măine, 2000, p. 122: *etimologia populară* înseamnă „modificarea unui cuvânt sub influența altui cuvânt cu care se consideră, greșit, că este înrudit etimologic”; Luiza și Mircea Seche, *Despre etimologia populară și contaminație*, în LR, V (1956), nr. 1, p. 26: *etimologia populară* este „transformarea fonetică a unui cuvânt, de obicei mai nou în limbă, sub influența altui cuvânt, de obicei mai vechi, înrudit sau nu semantic cu acesta, dar întotdeauna asemănător cu el prin formă, transformare care merge până la identificarea totală a formei cuvântului influențat cu aceea a cuvântului care a influențat – și care se produce involuntar, foarte rar cu voință [subl. aut.]. Două note caracteristice

și *concordanței de sens*, mijloace indispensabile în stabilirea etimologiei științifice, le iau locul întotdeauna *asemănarea formală* (uneori, și eventuala înrudire *semantică*) dintre cuvântul supus etimologiei populare (*elementul indus*, care suferă transformări ale expresiei și / sau ale sensului) și cel ce o provoacă (*elementul inductor*), precum și asociația de idei pe care o face vorbitorul între înțelesurile acestora, iar rezultatele sunt, de multe ori, surprinzătoare. În producerea fenomenului sunt implicați, așadar, doi termeni foarte asemănători ca înveliș sonor; între ei pot exista „numai raporturi de natură formală, care merg de la vaga similitudine fonetică până la omonimie (între cele două situații extreme aflându-se *paronimia* sau *cvasiidentitatea fonetică*).”⁷ Este normal ca, în noul element lexical rezultat (inexistent, până atunci, în vocabular), să se regăsească ceva din ambele cuvinte care l-au format, ba chiar întregul lor complex sonor, așa cum se întâmplă în cazul omonimiei rezultate în urma unei etimologii populare.

J. Gilliéron susținea că tocmai aceasta constituie una dintre cauzele multor transformări în limbă și că se pot explica astfel multe aspecte încă neelucidate. Creatorul geografiei lingvistice a arătat, în repetate rânduri, că vorbitorii modifică forma cuvintelor sub influența altora, fără nicio deosebire de ordin cronologic sau semantic⁸, stabilind legături (cel mai adesea aparente) între două lexeme care, din punctul de vedere al etimologiei științifice, nu au nimic comun (nici originea, nici sensul) și care sunt grupate în aceeași familie doar pentru că se aseamănă sub raport fonetic sau pentru că sunt simțite ca înrudite în ceea ce privește conținutul lor semantic⁹. Astfel, în virtutea a ceea ce se numește *simț etimologic al*

---

aparțin exclusiv etimologiei populare: a) cuvântul influențat trebuie să fie *asemănător din punct de vedere fonetic* cu acela care influențează; b) cuvântul influențat *se confundă din punct de vedere fonetic* [subl. aut.] cu acela care influențează.”; *ibidem*, p. 32: „Etimologia populară este rezultatul unui proces oarecum mecanic de vreme ce nu *conținutul*, ci *forma* [subl. aut.] cuvintelor este hotărâtoare în producerea fenomenului.”

⁷ Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, p. 241.

⁸ Vezi Iorgu Iordan, *Étymologies populaires*, în BL, X (1942), p. 35-36. În lucrarea *Introducere în studiul graiurilor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 68, Valeriu Rusu arată că *atracția paronimică* este unul dintre *principiile* introduse de J. Gilliéron în studierea formelor dialectale, iar cauza numeroaselor *etimologii populare* este *apropierea formală* a două cuvinte (diferența constă, de regulă, într-un singur sunet). Atracția acționează în special asupra cuvintelor izolate, căci ele nu dispun de o „familie” care să le protejeze. Față de funcția „distrugătoare” a omonimiei (în cazul coliziunii omonimice), atracția paronimică vizează funcția ei „creatoare”.

⁹ Vezi și următoarea precizare a lui Sextil Pușcariu (în *Limba română. I. Privire generală*. Prefață de G. Istrate. Note, bibliografie de Ilie Dan, București, Editura Minerva, 1976, p. 16): „Trebuița pe care o simte omul de a uni într-o singură serie cuvintele înrudite [...] face adesea să se creeze false legături de înrudire și produce fenomenul numit în lingvistică *etimologie populară* [subl. aut.]” Aceasta poate determina modificări ale

vorbitorilor, se creează o motivație neștiințifică sau „populară” și există numeroase asemenea cazuri de înlocuire a unui cuvânt prin altul, de identificare totală a acestora.

Fenomenul în discuție, pe care Ernst Förstemann, cel dintâi, l-a numit *etimologie populară* (germ. *Volksetymologie*)¹⁰, a fost cercetat, de-a lungul timpului, de specialiștii români și străini. În lingvistica românească, cel care i-a dedicat un studiu amplu în volumul *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București, Editura Științifică, 1968, p. 205-275, este Theodor Hristea, autor al multor lucrări consacrate acesteia, în care își propune să facă și o clasificare riguroasă a etimologiilor populare pe tipuri fundamentale, general valabile, și să indice care sunt situațiile mai importante în cadrul fiecăruia¹¹.

Etimologia populară joacă un rol deosebit de important în viața oricărei limbi. De aceea, trebuie precizate aspectele fenomenului, limitele și specificul acestuia, în raport cu altele înrudite.

Termenul *etimologie populară* a început să fie simțit ca impropriu, așa că unii lingviști l-au înlocuit. Astfel, în lucrarea *La Géographie linguistique* (Paris, 1922), Albert Dauzat o numește *atracție omonimică*, apreciind că e o denumire mult mai potrivită decât cea curentă, pentru că aceasta din urmă ne trimite la originea cuvintelor, despre care, în realitate, nu este deloc vorba în majoritatea cazurilor, ci numai de atracția pe care un lexem o exercită asupra altuia, mai mult ori mai puțin asemănător cu el ca aspect fonetic. În *Les Patois* (Paris, 1927), savantul francez propune o altă denumire, mai justă, cea de *atracție paronimică*, preferând termenul care-i precizează însăși cauza, pentru că cele două cuvinte care se atrag, influențându-se reciproc, nu sunt omonime, adică perfect identice, ci numai *paronime* (foarte asemănătoare ca formă). Ele *devin* omonime în momentul când atracția s-a produs deja, adică abia după ce etimologia populară are loc. Albert Dauzat identifică *etimologia populară* și *contaminația*, văzând în ele un singur fenomen, dar cu nume diferite, și respinge termenul ultim, pentru că evocă ideea de „boală”, ceea ce nu i se pare just, întrucât cuvântul care influențează este „mai sănătos” decât cel influențat.

---

cuvintelor în planul formei, în planul conținutului sau atât în planul formei, cât și în acela al conținutului.

¹⁰ Vezi Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, p. 237, nota 1.

¹¹ De pildă, în studiul *Etimologii populare*, în SCL, IX (1958), nr. 4, p. 511-531, Th. Hristea ia în discuție trei categorii de fapte: 1) etimologii populare care au o mare circulație, dar pe care limba literară refuză, deocamdată, să le accepte; 2) etimologii populare care, deși se bucură de o răspândire destul de mare (cel puțin regional sau printre vorbitorii aparținând anumitor straturi sociale), nu au totuși nicio perspectivă de generalizare; 3) etimologii populare care au fost înregistrate o singură dată și care constituie, după toate probabilitățile, fenomene accidentale.

Theodor Hristea demonstrează (și evidențiază), cu exemple și argumente importante, că nu e bine să punem semnul egalității între *atracția paronimică* și *etimologia populară*¹². Nu orice etimologie populară este și o atracție paronimică, deoarece „ultimul fenomen presupune confundarea integrală a două cuvinte paronime sau cvasiomonime. [...] Existența multor etimologii populare explicabile prin «atracție omonimică» arată și mai limpede că nu putem generaliza termenul de *atracție paronimică* în locul celui de *etimologie populară* (criticabil și el, dar impus prin tradiție). A numi «atracție paronimică» chiar confundarea sau falsa asociere etimologică a două omonime cu origini total deosebite înseamnă a înmulți confuziile existente în legătură cu paronimia și etimologia populară, nu numai în lingvistica românească, ci chiar în cea generală.»¹³

Desigur, cauzele care duc la confuzia unor termeni sunt multiple și toate decurg, în fond, din gradul de cultură a vorbitorilor: persoane puțin cultivate confundă cuvintele neasimilate deplin, înlocuindu-le forma și înțelesul cu altele, pe care le cunosc aproximativ. Din păcate însă, în ciuda evidențelor, unele lucrări de specialitate (îndeosebi cele lexicografice) definesc *atracția paronimică* în același fel cu *etimologia populară* și *contaminarea (contaminația)*, iar sintagma *atracție paronimică* a fost, deseori, folosită în sens larg, ca sinonimă cu expresia *etimologie populară*. Din multele definiții date acesteia din urmă ar reieși că ea include și fapte ce aparțin atracției paronimice, din moment ce se amintește de suprapunerea totală a celor două cuvinte aproape identice formal. Evident

¹² Vezi Theodor Hristea, *Atracția paronimică și etimologia populară*, în idem (coord.), *Sinteze de limba română*, ediția a III-a revăzută și din nou îmbogățită, București, Editura Albatros, 1984, p. 28-30. Într-adevăr, *atracția* (confuzia, substituția, deraierea) *paronimică* a fost echivalată uneori cu *etimologia populară* sau subsumată acesteia, considerându-se că majoritatea atracțiilor paronimice reprezintă aspecte ale etimologiei populare. Este însă necesar să delimităm cele două fenomene care nu se confundă, căci „atracția paronimică presupune o asemănare formală maximă și duce la substituția unui termen cu altul, în vreme ce etimologia populară admite o asemănare formală oarecare și are ca rezultat un cuvânt nou” – Aurora Pețan, în Marius Sala (coord.), *Enciclopedia limbii române*, p. 415, s.v. *paronimie*; vezi și Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 37, s.v. *atracție*, unde se precizează că *atracția paronimică* se produce „între două cuvinte care se aseamănă fonetic (așa cum se aseamănă între ele paronimele), cu modificarea formei unuia dintre ele.” În studiul *Despre etimologia populară și contaminarea*, Luiza și Mircea Seche subliniază (p. 25) ideea că etimologia populară și contaminarea sunt două fenomene lingvistice înrudite, asupra cărora încă nu s-a ajuns la un punct de vedere comun și nici la un criteriu ferm care le să diferențieze clar. Pentru a se ajunge la acest criteriu, este nevoie de analiza mai adâncă a trăsăturilor comune și a notelor specifice fiecăreia.

¹³ Theodor Hristea, *Atracția paronimică și etimologia populară*, în idem (coord.), *Sinteze de limba română*, p. 30.

că între aceste fenomene există și trăsături comune de natură lingvistică și extralingvistică: din cauza paronimiei, de nenumărate ori, cuvinte foarte diferite atât ca sens, cât și ca origine sunt confundate, din ignoranță, de cei mai puțin instruiți, care ajung să le întrebuințeze greșit în procesul comunicării. Cercetând însă faptele legate de fiecare fenomen lexical amintit și stabilind, după criteriile exacte, limitele reale dintre ele, se poate demonstra că, deși înrudite, acestea se deosebesc prin anumite note¹⁴. De aceea, considerăm că trebuie rectificată concepția potrivit căreia noțiunile menționate ar fi sinonime și reformulate definițiile lor din unele lucrări de lexicologie.

Astfel, *contaminarea* rezidă în modificarea unui cuvânt sau a unei construcții gramaticale prin încrucișarea lor cu alte cuvinte sau construcții asemănătoare ca sens¹⁵. În cazul *atracției paronimice*, asemănarea formală dintre cuvinte trebuie să fie maximă, înrudirea semantică, în majoritatea cazurilor, lipsește, iar „termenul care le este cel mai familiar vorbitorilor îl înlocuiește în procesul comunicării pe cel mai puțin cunoscut. Este mai ales cazul neologismelor, al achizițiilor lexicale recente. Mai puțin cunoscute, acestea sunt substituite cu termeni (mai) cunoscuți. Acest tip de confuzii se produc (sic!), de cele mai multe ori, din cauza necunoașterii exacte a sensului paronimelor care, uneori, pot avea înțelesuri apropiate”¹⁶. Atracția paronimică poate fi o sursă a omonimiei, constând în substituirea unui cuvânt cu altul (de regulă, paronim, cu formă cvasiidentică), din cauza necunoașterii exacte a sensului și a originii lor, a asimilării lor insuficiente¹⁷. Desigur, ea se manifestă mult mai puternic atunci când

¹⁴ Pentru discuția despre diferențierea dintre fenomenele lexicale menționate, vezi Nicolae Felecan, *Paronimia în limba română. Probleme de lexic și de cultivare a limbii, însoțite de un Dicționar de paronime*, Baia Mare, Editura Gutinul S.R.L., 1993, p. 32-42, capitolul *Paronimia și atracția paronimică*; cf. și Liviu Groza, *op. cit.*, p. 103: „Deosebirea dintre analogie, contaminație, hipercorectitudine și etimologie populară este determinată de cauzele care stau la baza producerii acestor fenomene lingvistice. Analogia este determinată de o simplă asociație formală între cuvinte, contaminația este cauzată de o asociație semantică, hipercorectitudinea este urmarea conștientizării opoziției corect / greșit în limbă, iar etimologia populară este un fenomen de falsă analiză și interpretare etimologică. În felul acesta, cuvintele sunt susceptibile să dea naștere unor variante, deci unor inovații sub aspectul formei și al sensului, iar generalizarea și impunerea în cele din urmă a unei variante în detrimentul alteia sau altora sunt determinate de uzul limbii.”

¹⁵ Vezi Nicolae Felecan, *op. cit.*, p. 34.

¹⁶ Angela Bidu-Vrăncianu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexicul*, București, Humanitas Educațional, colecția Repere, 2005, p. 84-85. Să nu uităm, de asemenea, că substituirile paronimice nu sunt numai urmarea atracției dintre două paronime, ci apar și în urma unor accidente fonetice precum: acomodarea, asimilarea, disimilarea, diftongarea, monoftongarea, metateza, propagarea unor sunete, reducerea unor grupuri consonantice etc.; pentru exemple, vezi Nicolae Felecan, *op. cit.*, p. 39-40.

¹⁷ Atracția paronimică nu include și deformările specifice etimologiei populare sau contaminației; în anumite situații, este vorba despre formulări cauzate de neglijență sau de

există și relații de ordin semantic între elementul indus și cel inductor; numai când acestea se adaugă asemănarilor formale, singurele obligatorii, confuzia paronimelor poate atinge cuvinte din fondul principal lexical. De multe ori, teama de a nu greși are drept consecință dorința de a evita abaterea prin corectarea formei considerate de către vorbitori drept eronată, ceea ce vine să ilustreze următoarea idee: cu cât sunt mai slabe asociațiile mentale întemeiate pe fapte de gândire, cu atât mai mult tind să treacă pe primul plan, în conștiința vorbitorilor, asociațiile determinate de forma cuvântului, de latura sa materială¹⁸.

Atracția paronimică are un caracter (cvasi)individual, determinat de factori socio-culturali, materializându-se la nivelul vorbirii (*parole*)¹⁹. Ea se produce, cu precădere, între cuvintele de la periferia vocabularului – arhaisme sau regionalisme, pe cale de a fi uitate, dar, mai ales, neologisme recent create sau împrumuturi încă neasimilate de masa largă a vorbitorilor. Frecvența unor asemenea confuzii scade odată cu deplasarea spre vocabularul de bază, comun tuturor categoriilor de vorbitori, și, bineînțeles, cu creșterea gradului de instruire a acestora. Teoretic, datorită unor factori subiectivi, de natură extralingvistică, oricine poate face, conștient sau nu, în procesul comunicării orale, o confuzie paronimică, dar aceasta rămâne, în majoritatea cazurilor, limitată la o circulație restrânsă sau individuală. Puține și rare sunt situațiile în care asemenea confuzii, consacrate de uzul general, au fost acceptate de limba literară și au devenit norme, căci, de obicei, acțiunea factorilor educaționali se face simțită.

*

Fenomenele lexicale discutate au la bază, pe de o parte, fapte lingvistice (asemănarea formală și / sau înrudirea semantică), iar, pe de altă parte, fapte extralingvistice, cum ar fi statutul socio-cultural al vorbitorilor. Având cauze comune, între ele există numeroase afinități care generează confuzii, oscilații și neclarități. De aceea, în stabilirea sferei lor de cuprindere și a delimitării unuia de celălalt, trebuie să se țină seama de mărci lingvistice diferențiatore, de factori precum gradul asemănării formale dintre două sau mai multe cuvinte, apropierea semantică, rezultatul

dorința de exprimare savantă, bombastică, dar rezultatul este opus intențiilor și denotă ignoranță; pentru exemple, vezi Nicolae Felecan, *Vocabularul limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Presa Universitară Clujeană, 2004, p. 199.

¹⁸ Vezi idem, *Paronimia în limba română. Probleme de lexic și de cultivare a limbii, însoțite de un Dicționar de paronime*, p. 216.

¹⁹ *Ibidem*, p. 41 și p. 215; vezi și idem, *Introducere* la idem, *Dicționar de paronime*, București, Editura Vox, 1995, p. VIII.

final (simpla înlocuire de termeni sau apariția unui cuvânt nou, inexistent în vocabular).

Deși împotriva denumirii curente (prin expresia *etimologie populară*) s-au ridicat mulți specialiști, care au propus să se renunțe la aceasta, întrucât nici aluzia la *etimologie*, nici epitetul *populară* nu se justifică deloc, sintagma „clasică” s-a încetățenit în terminologia de specialitate și continuă să fie utilizată aproape exclusiv²⁰ în explicarea cazurilor de omonimie; asupra unora dintre acestea ne vom opri în continuare.

Astfel, fr. *carte postale* trebuia să dea normal în română *cartă poștală* (cf. fr. *méthode* > rom. *metodă*, fr. *bourse* > rom. *bursă*). Așa s-a și spus (și s-a scris) la început; astăzi, norma literară impune formula generalizată *carte poștală*, la care nu s-a putut ajunge decât prin confundarea (și substituirea) neologismului *cartă* (< fr. *carte* < lat. *charta*) cu vechiul și des folositul cuvânt românesc *carte* (< lat. *charta*), în virtutea paronimiei (*cartă* și *carte* erau aproape identice formal). Neologismul *cartă* a fost atras de paronimul său, *carte* – foarte cunoscut –, care l-a înlocuit, în cele din urmă, în vorbirea tuturor. Influența semantismului popular al termenului *carte* „scrisoare, epistolă, răvaș” nu intră aici în discuție: s-a spus și se spune *carte poștală* nu numai în zonele rurale, ci și în mediile culte. Cei din mediul urban nu foloseau *carte* cu înțelesul de „scrisoare”, iar substituția s-a produs și în alte sintagme în care neologismul *cartă* intră ca element component determinat, fără să aibă vreo afinitate evidentă de ordin semasiologic cu „scrisoare”: **carte de alegător**, **carte de identitate**, **carte de joc**, **carte de membru**, **carte de vizită** etc. Hotărâtoare a fost, în acest caz, cvasiidentitatea formală a celor două cuvinte, nu voga lor înrudire semantică, deși ele au o notă comună, presupunând „însemnări tipărite sau scrise cu mâna”. La început, pluralul lui *cartă* era *carte*, apoi, în urma substituției, norma a impus forma *cărți*, iar *cartă*, devenit *carte* prin etimologie populară, dispăre din uzul curent în contextele amintite. Astfel, din *cartă*, pl. *cărți*, s-a ajuns foarte ușor la *carte*, pl. *cărți*, nu prin refacerea unui singular care a existat deja, ci prin înlocuirea formei neologice *cartă* prin vechiul cuvânt românesc *carte*²¹. În

²⁰ Vezi Iorgu Iordan, *Etimologii populare*, în „Arhiva”, XXXIX (1932), nr. 1-2, p. 34-35; pentru discuția în jurul acestor denumiri, vezi și idem, *Lingvistica romanică. Evoluție. Curente. Metode*, București, Editura Academiei, 1962, p. 177, nota 1.

²¹ Cf. DA, s.v., unde se menționează că rom. *carte* provine din lat. *charta*, -am „hârtie, scrisoare, scriere”, iar forma din română a fost refăcută din pl. *cărți* (*carți*). La fel, în studiul *Dublete etimologice – sincronie și diacronie*, în LL, XLII (1997), vol. II, p. 24, Cristian Moroianu arată că forma *carte*₁, *cărți* a fost reconstituită din pluralul lui *cartă < lat. *charta* și reprezintă un omonim total al lui *carte*₂, *cărți* (din sintagmele **carte poștală**, **carte de vizită** etc.), menționând, în nota 22, că omonimul *carte*₂ a fost confundat, prin etimologie populară și substituție paronimică, cu neologismul *cartă* (< fr. *carte* < lat.

cazul lui *carte*, se pare că nu avem un cuvânt polisemantic cu două sensuri fundamentale („volum” și „bucată de carton”), ci două cuvinte devenite omonime prin etimologie populară. Pentru limba română, termenii au și etimologii diferite: *cartă* < fr. *carte* (< lat. *charta*), față de *carte* < lat. *charta*²².

Un proces similar cunoaște și cuvântul *roată*, termen învechit și popular din domeniul militar, unde însemna „companie de ostași”. A intrat în română din pol. *rota*, rus. *rota* sub forma **rotă*, pl. *rote* și, fiind un neologism, a fost apropiat, prin etimologie populară determinată de paronimie, de un cuvânt vechi în limbă și care-i seamănă foarte bine ca formă: *roată* „cerc” < lat. *rota*. Legătura semantică (ideea de „mai multe ființe așezate în formă de cerc”) contribuie și ea la identitatea formală a celor două cuvinte, iar **rotă*, pl. *rote* – reflexul românesc al etimonului, împrumutat după încetarea acțiunii legii fonetice de diftongare a lui *o* accentuat în pozițiile *ă*, *e* – dispăre și el și este înlocuit prin *roată*. Din paronime, cum erau la început, cele două cuvinte devin omonime, confundându-se formal²³.

*Carte*₂ și *roată*₂ constituie exemple interesante de etimologii populare, consacrate de uzul general și acceptate de norma literară. Atracția pe care *carte*₁ și *roată*₁ au exercitat-o asupra paronimelor lor *cartă* și **rotă* a dus la apariția, în limbă, a unor cazuri de omonimie rezultată în urma acestui proces.

Uneori însă, cuvântul supus etimologiei populare (elementul indus) este substituit prin cel ce o provoacă (elementul inductor), ajungându-se, prin confuzia celor două paronime, la omonimie²⁴. Asemenea „deformări” există în număr destul de mare în românește; iată numai câteva exemple:

- *sfară* „miros greu (cu fum înecăcios) provenit din arderea grăsimilor sau a cărnii” (< slv. *skvara* „fum, miros de friptură”), confundat

---

charta); cf. și I. Ștefan, *Carte*, în SCȘt., XIV (1963), fasc. 2, p. 289: „Mai acceptabilă este însă presupunerea că a existat inițial o formă *cartă*, cu pluralul *cărți*, adoptându-se ulterior, prin analogie, singularul *carte*.”

²² Vezi Th. Hristea, *Omonimii realizate prin etimologie populară: carte și roată*, în LR, VII (1958), nr. 5, p. 56-60; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 242-247. De altfel, forma *carte* nu a primit o explicație unitară până azi; pentru discuțiile în jurul etimologiei, al accepțiilor, al folosirii termenului, de-a lungul timpului, în limba română, despre evoluția semantică și tratarea lui în dicționare, vezi I. Ștefan, *op. cit.*, p. 289-294; idem, *Cuvântul scrisoare în limba română*, în LR, XI (1962), nr. 1, p. 56-66; idem, *Sensurile „act” și „scrisoare” ale cuvântului carte*, în LR, XI (1962), nr. 5, p. 533-540; Vasile C. Ioniță, *Omonimie sau polisemie?*, în „Reflex”, VI (2005), nr. 1-2-3, p. 48.

²³ Vezi Th. Hristea, *Omonimii realizate prin etimologie populară: carte și roată*, p. 60-62; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 267-270.

²⁴ Pentru mai multe exemple, vezi Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 135, s.v. *etimologie*; Vasile Frățilă, *Dialectologia limbii române. Partea I (Curs)*, Tipografia Universității din Timișoara, 1977, p. 130; Carmen Vlad, *op. cit.*, p. 92.

(și înlocuit) cu *sfoară* (termen cu etimologie nesigură; cf. slv. *sůvora*, ucr. *švora*), în expresia *a da sfoară în țară*²⁵;

- *som* (înv.) „pește răpitor” (< sl. *somŭ*, cf. ucr., scr., bg. *som*), devenit omonim al lui *somn* „repaus fiziologic” (< lat. *somnus*). Între aceste două cuvinte n-a existat, inițial, o asociație de idei, dar, după ce s-a produs etimologia populară, fantezia vorbitorilor i-a atribuit peștelui unele particularități în legătură cu somnul. Așa se explică, probabil, versurile din următorul cântec de leagăn: „Vino, pește, / De mi-l crește, / Și tu, *somn*, / De mi-l adormi, / Și tu, știucă, / De mi-l culcă.”²⁶;

- *chiară* (< lat. *clara* „limpede”), confundat cu *chioară*, femininul lui *chior* < tc. *kjor* (*kör*), în expresia *apă chioară*. De altfel, unii vorbitori motivează această sintagmă prin faptul că „supa sau ciorba considerată astfel nu are nici măcar *un ochi* de grăsime”. Este aici o încercare de a elucida o formă deja creată, printr-un proces care nu trebuie ignorat: în expresia citată, *chioară* s-a substituit vechiului *chiară* (< lat. *clara*), din cauză că acesta s-a arhaizat și n-a mai fost înțeles. „Astfel de interpretări, imaginate după producerea și, eventual, generalizarea unei etimologii populare, ar putea fi numite *motivări semantice a posteriori*.”²⁷;

- **urgior* „inflamare a pleoapelor” (< lat. *hordeolus*, diminutiv al lui *hordeus* „orz”), ajuns omonim al lui *urcior* „vas de lut smălțuit, folosit pentru păstrarea unor lichide” < lat. *urceolus*²⁸. Confuzia s-a produs, și în acest caz, la nivel formal, iar sensurile au rămas așa cum au fost inițial, fără să se influențeze unul pe altul. Totuși, în anumite împrejurări, vorbitorul simte nevoia să evite ambiguitatea prin adăugarea determinantului *la ochi*, spunând *am avut (am făcut) un urcior la ochi*. Când se vorbește despre urciorul de păstrat apă, nu e nevoie de nicio lămurire, dovadă că *urcior* a fost, timp îndelungat, numai reflexul lat. *urceolus*, nu și al lat. *hordeolus*, care abia mai târziu a dobândit forma *urcior*. Etimologia populară a dat naștere însă unei credințe în legătură cu urciorul de la ochi: se crede că te poți vindeca de această afecțiune dacă te uiți cu ochiul bolnav într-un...

²⁵ Pentru această discuție, vezi Al. Graur, *Studii de lingvistică generală (variantă nouă)*, București, Editura Academiei, 1960, p. 75; idem, *Etimologie multiplă*, în SCL, I (1950), fasc. 1, p. 33; Liviu Groza, *op. cit.*, p. 100-101.

²⁶ Vezi Iorgu Iordan, *Etimologii populare*, p. 52-53; cf. și Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, p. 243, care afirmă următoarele: „Numai după ce fenomenul s-a produs, iar uzul a consacrat, eventual, deformarea unui cuvânt sau confundarea lui cu altul, se pot imagina și legături semantice între cei doi termeni ai etimologiei populare.”

²⁷ Th. Hristea, *Tipuri de etimologie populară*, p. 243.

²⁸ Cf. și Iulia Mărgărit, *O posibilă etimologie: sucitor < sugitor*, în *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*. Volum coordonat de Maria Micle și Vasile Lațiu, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 357-364.

urcior²⁹. Cât despre transformarea lui *urcior* „vas de păstrat lichide” în *ulcior*, formă întâlnită în unele regiuni românești, nu este vorba neapărat de influența substantivelor *oală* și *ulcică*, ci *l* provenit din *r* se datorează mai degrabă disimilării, ca în cazul lui *saltar* < *sertar*³⁰.

Manifestată în felul acesta, etimologia populară devine un mijloc important de realizare a omonimiei. Ea a acționat și în situația omonimelor etimologice *pană*₁, *pene* „formație epidermică la păsări” < lat. *pinna* – *pană*₂, *pene* (la început, *pane*) „oprire accidentală a funcționării unui mecanism” < fr. *panne*. Ultimul este explicat prin cel dintâi (sau, mai bine zis, confundat cu acesta), în special când este folosit în expresiile, devenite familiare, *a fi în pană*, *a rămâne în pană*, *a lăsa în pană*. Identificarea celor două cuvinte a fost, în primul rând, „opera” șoferilor, care n-au făcut diferența între ele și nu și-au dat seama că *pană*₂ „nefuncționare accidentală a unei mașini” este alt lexem decât vechiul *pană*₁. Rezultatul acestei confuzii a fost că neologismul și-a schimbat pluralul, care a devenit *pene* (în loc de *pane*, cum s-a spus inițial), și, din omonime parțiale, cele două cuvinte au ajuns omonime totale³¹.

Marț(i), cuvânt folosit la jocul de table sau de cărți, în expresii precum *a face* (sau *a fi*, *a rămâne* etc.) *marț* „a câștiga (sau a pierde) la unele jocuri, în special la jocul de table, în condiții în care se punctează dublu”, este un împrumut din tc. *mars*. *Ț* final nu poate fi explicat decât prin apropierea cuvântului turcesc *mars* de numele zilei *marți* (< lat. *martis [dies]*), rostit, în unele regiuni, *marț*. N-ar fi exclus să fi intervenit, cel puțin în cazul unor vorbitori, și atracția lui *marț* „numele popular al lunii martie” < lat. *martius [mensis]*³². *Marț*, termenul împrumutat din turcă, nu trebuia rostit *marți*, așa cum îl pronunță aproape toți, dar prezența lui *i* din *marți* (în loc de *marț*) dovedește fără îndoială că, pentru majoritatea vorbitorilor, cei doi termeni s-au confundat de mult, din punct de vedere formal, prin etimologie populară, și sunt omonimi³³.

Adesea, fenomenul nu atinge nici forma, nici sensul cuvintelor, ci se manifestă prin stabilirea unor false asocieri între doi termeni care nu au nimic comun din punct de vedere etimologic, încercând să-l explice pe

²⁹ S-a mai afirmat că, în ultimul caz, e vorba de o dezvoltare divergentă nemijlocită a două unități lexicale, între care forma, asemănarea obiectelor denumite aruncau cândva o punte de legătură, închegând o metaforă.

³⁰ Vezi Iorgu Iordan, *Etimologii populare*, p. 56-57.

³¹ Vezi Theodor Hristea, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 239; Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 408.

³² Cf. G. I. Tohăneanu, Teodor Bulza, *O seamă de cuvinte românești*, Timișoara, Editura Facla, 1976, p. 13.

³³ Vezi Th. Hristea, *Corectări și precizări etimologice*, în SCL, X (1959), nr. 2, p. 265-267; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 259-262; Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 235-236.

unul cu ajutorul celuiilalt. Din moment ce sensurile omonimelor sunt, în general, foarte îndepărtate, apropierea lor ar părea imposibilă pe baza unei simple identități formale. Și totuși, fantezia bogată a vorbitorilor, precum și „instinctul” lor etimologic, veșnic viu, reușesc, câteodată, să descopere presupuse legături de înrudire chiar între două omonime cu origini complet diferite³⁴.

Etimologia populară latentă (pasivă) constă în false asociații etimologice între cuvinte care nu sunt înrudite în niciun fel, fără a schimba forma sau sensul acestora. Sunt, de fapt, mai mult convingeri sau explicații subînțelese de natură etimologică. De altfel, și în situațiile de înlocuire a două cuvinte apropiate ca formă se poate observa că acționează uneori false asociații de sfere semantice. Forme nemotivate pentru unii vorbitori relativ cultivați sunt asociate, în mod nejustificat, cu altele, iar aceste variante lexicale capătă ulterior noi motivații semantice, total diferite de cele etimologice.

Există deci și o „atracție” sau o confuzie a *omonimelor*, nu numai a paronimelor sau a cuvintelor vag asemănătoare din punct de vedere fonetic. De exemplu, mulți își explică substantivul *mare* (< lat. *mare*) cu ajutorul adjectivului omonim (după unii, tot de origine latină, dar dintr-o altă rădăcină – *mas*, *maris*, acuzativ *marem* „mascul, bărbat”; după alte opinii, cuvânt cu origine obscură, nesigură, probabil geto-dacă, având legături cu alb. *madhë*, *madhe* „care depășește dimensiunile obișnuite”³⁵). Cert este că *mare*₁ și *mare*₂ provenind din etimoane total diferite, apropierea lor se face numai prin etimologie populară: unii vorbitori își închipuie că *marea* se numește astfel pentru că e o întindere imensă de apă. Indirect, asocierea celor două omonime este „trădată” și de anumite contexte, chiar din opere literare, care conțin expresia **marea cea mare**.

E neîndoielnic că *gol* din terminologia sportivă (< engl. *goal*) a fost identificat cu adjectivul și cu substantivul *gol* „vid” < v.sl. *golŭ*, imaginându-se că *a trage în gol* înseamnă „a trage în vid”. Și mai mulți

³⁴ Pentru această problemă, vezi Theodor Hristea, *Atracția paronimică și etimologia populară*, în idem (coord.), *Sinteze de limba română*, p. 30; idem, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, p. 229-240; idem, *Tipuri de etimologie populară*, p. 251; Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 135-136, s.v. *etimologie*. Așadar, etimologia populară poate determina schimbări ale sensurilor unor cuvinte, lăsând nemodificată forma acestora. Altfel spus, influența unui cuvânt mai cunoscut și mai des întrebuițat asupra altuia mai puțin folosit, deci mai puțin cunoscut, se manifestă, de această dată, numai în planul conținutului: este vorba de reinterpretări, de modificări ale sensului ca urmare a unei false analize a formei; pentru această discuție și exemple, vezi Liviu Groza, *op. cit.*, p. 101-103.

³⁵ Pentru discuția în jurul etimologiei adjectivului *mare*, vezi Ion Coteanu, Marius Sala, *op. cit.*, p. 118; Gr. Brîncuș, *Observații asupra etimonurilor albaneze din DLRM*, în SCL, XII (1961), nr. 2, p. 199.

stabilesc o falsă legătură etimologică între numele animalului *râs* „linx” (< v.sl. *rysŭ*) și *râs*, abstractul verbal al lui *a râde* (< lat. *risus*). Deși primul cuvânt e slav, iar al doilea – moștenit din latină, majoritatea vorbitorilor ignoră etimologia celor două omonime, existând chiar credința că animalul și-a primit numele din cauza botului său, care îți face impresia că râde.

În unele zone (mai ales în Transilvania), amintirea *bourului* (< lat. *bubalus*) a fost prelungită în numele *bourelului* „melc” (format din *bour*, sinonim cu *zimbru*, + sufixul diminutival *-el*), de la care mai derivă și adjectivul *bouresc*. În alte regiuni, unde nu se mai cunoaște sensul „melc” al lui *bour(el)*, prin etimologie populară, s-a format, de la substantivul *boier*, adjectivul *boierești* (în loc de *bourești*, derivatul firesc de la substantivul *bour* cu sufixul adjectival *-esc*); cf. cunoscutul cântec de copii: „Melc, melc, codobelc, / Scoate coarne *bourești* / Și te du la Dunăre / Și bea apă tulbure, / Și te du la baltă / Și bea apă caldă.”, unde *coarne bourești* înseamnă „coarne ca de bour”. În cântecul de mai sus, adjectivul nu putea fi eliminat, pentru că era legat de alte cuvinte, iar cântecele din jocurile copiilor se păstrează cu mai mare tenacitate. De aceea, în sintagma amintită, adjectivul *boierești* l-a substituit pe *bourești* (deși *coarne boierești* n-are niciun înțeles, dacă luăm pe *boierești* drept adjectiv derivat de la *boier*), iar în unele arii, se spune *boierel* în loc de *bourel* „melc”³⁶.

Numărul etimologiilor populare (datorate, în special, atracției formale) este mare atât în limba română, cât și în alte limbi: cf. fr. *aspic*₁ „aspidă” (< lat. *aspis*) – *aspic*₂ „levănțică” (< prov. *espīc* „spic”); *cousin*₁ „văr” (< lat. *consobrinus*) – *cousin*₂ „țânțar” (< lat. *cŭlicinus < *cŭlex* „țânțar”), astăzi eliminat de termenul *moustique* „idem”; *dé*₁ „zar” (< lat. *datum* < lat. *dare*, vb.) – *dé*₂ „degetar” (< *deel* > *dé* – sub influența lui *dé*₁ – < lat. *dītale, în loc de *digitale*); *fonte*₁ „topire, turnare”; „fontă” – *fonte*₂ „buzunar de șa, oblânc” (alterare, prin influența lui *fonte*₁, a it. *fonda* < lat. *funda*); *patelin*₁ „pehlivan, mucalit” (< *Pathelin*, personajul unei farse celebre) – *patelin*₂ (fam. și pop.) „sătuc, cătun” (< fr. *pacquelin* < v.fr. *pastiz* „izlaz, pășune”). *Poids*, s.m. „greutate” (< lat. *pensum*), a avut, în franceza veche, forma *peis*, apoi *pois*. Apropiat, prin falsă etimologie, de lat. *pondus*, i s-a adăugat un *d* (presupus etimologic), care trebuia să

³⁶ Vezi această discuție la Iorgu Iordan, *Cronica filologică. Etimologia populară*, p. 120; Ștefan Munteanu, *Limbă și cultură*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2006, p. 78-80; Vasile Frățilă, *Contribuții lingvistice*, Timișoara, Editura de Vest, 1993, p. 186; cf. *ibidem*, p. 201 (și idem, *Lexicologie și toponimie românească*, Timișoara, Editura Facla, 1987, p. 63-64) – discuția despre *lună* „lume, lumină”, ca rezultat al unei etimologii populare a termenului *lume* „lumină” (< lat. *lumen*), păstrat doar regional în sintagmele *lumea ochilor* „pupilă” și *lume de inel* „lumina inelului, piatra inelului”.

diferențieze acest cuvânt de omonimul său, *pois*, s.m. „mazăre”, dar care nu a fost niciodată pronunțat³⁷.

*

Desigur, cauzele apariției omonimelor nu se reduc la etimologia populară sub influența paronimiei; omonimia mai poate avea drept surse și convergența fonetică a unor lexeme diferite ca înțeles, derivarea și evoluția divergentă a sensurilor aceluiași cuvânt. De reținut că fenomenul nu constituie întotdeauna o consecință a proceselor motivate lingvistic, ci un rol important îi revine unui factor mai puțin obișnuit: *jocul coincidențelor*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

DA = ***, *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea a II-a (C), București, 1940.

BL = „Bulletin linguistique”, București – Paris, I, 1933 ș.u.

DEX = * * *, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

LL = „Limba și literatură”, București, I, 1955 ș.u.

LR = „Limba română”, București, I, 1952 ș.u.

MDA = ***, *Micul dicționar academic*, volumul II, literele D-H, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, I, 1950 ș.u.

SCȘt. = „Studii și cercetări științifice”, Iași, I, 1950 ș.u.

L'HOMONYMIE ET L'ÉTYMOLOGIE POPULAIRE

(Résumé)

L'article se propose de relever les traits caractéristiques de l'étymologie populaire et les éléments qui la distinguent par rapport à d'autres phénomènes linguistiques (l'attraction paronymique et la contamination). Nous avons illustré ensuite (par l'intermédiaire de quelques exemples intéressants d'homonymes) l'idée que l'homonymie peut avoir comme source l'étymologie populaire sous l'influence de la paronymie.

³⁷ Pentru mai multe explicații și exemple, vezi Otto Ducháček, *Précis de sémantique française*, Brno, Universita J. E. Purkyně, 1967, p. 72.